

Az idős kor és a fogyatékoság értelmezése a kifosztás alapesete körében

A kifosztás bűncselekménye a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvénnyel vált büntetőjogunk részévé. A tényállás eredeti formájában a jelenlegi normaszövegnek – 366. § (1) bekezdés a) és b) pont – megfelelő fordulatokat tartalmazta.^[1] A védekezésre képtelen személy sérelmére történő elkövetést – ami megfelelt a jelenlegi c) pontnak – a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2009. évi LXXX. törvény 52. §-a iktatta be.^[2] A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatályba lépésével tovább bővült a kifosztás tényállása (is), amely alapján a passzív alany sajátos személyi állapota alapozza meg a cselekmény kifosztásként történő értékelését.^[3] Jelen tanulmány az említett eset kifosztással összefüggésben felmerülő gyakorlati problémákra fókuszál.^[4] A Btk. 366. § (1) bekezdésének c) pontja alapján büntetendő, aki idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személytől elvesz.

A kifosztás elkövetési magatartása az elvétel, s a korlátozottsági eset vizsgálata erre koncentrálendő. Feltétlenül utalnunk kell azonban arra a tényre, hogy a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére történő elkövetést tartalmazó tényállások közül egyedül a kifosztás az, amely esetén az alapeset körében szabályozza e körülményt a jogalkotó. E körülmény annyiban különbözteti meg a kifosztást a lopástól, hogy a passzív alany személyes körülményei miatt, azok kihasználásával történik a dolog elvétele. Ennek megfelelően akár az sem lett volna irracionális jogalkotói megoldás, ha a lopás minősített esetei közé illeszti be a jogalkotó e körülményt. Erre talán azért nem került sor egyfelől, mert a lopás szabályozásának jogalkotói fókuszában *a lopás elkövetési tárgyának egyes jellemzői* állnak, s nem a meglopott személy tulajdonosságai, másfelől *a személyes állapotot* már régóta a kifosztás keretében rendeli a lopáshoz képest jellemzően súlyosabban büntetni a jogalkotó,

[1] Viszokay, 1983, 736.

[2] Az említett módosítás jogpolitikai háttéréről lásd Kónya, 2010, 516–517.

[3] Madai, 2019, 17–24.

[4] Az időskorú, illetőleg fogyatékkal élő személyek fokozott büntetőjogi védelmének gyakorlati problémáihoz lásd: Madai, 2018, 585–591.

ami arra is utalhat, hogy az elkövetés személyben rejlő okok miatti könnyebbségének nagyobb társadalomra veszélyességet tulajdonít a jogalkotó, ezt talán nem is kifogásolhatjuk.^[5]

Az elvétel kapcsán talán nem helytelen annak megállapítása, hogy mind a felismerési, mind az elhárítási képesség korlátozottsága teret nyerhet, azonban gyakorlati szempontból talán a felismerési képesség korlátozottsága vethet fel elsősorban kérdéseket, azonban az ilyen cselekmények könnyen átfordulhatnak rablásba. A felismerési képesség korlátozó voltára példa lehet, ha látásában korlátozott személytől vesz el az elkövető dolgot, míg az elhárítási képesség korlátozottságára az, ha az ágyban fekvő, mozgásában korlátozott – de nem védekezésre képtelen – sértett észleli az elkövetést, azonban állapota miatt például lassabban tud az elkövető közelébe érni, megakadályozandó az elvételt.

I. SZEMPONTOK A GYAKORLATI MEGKÖZELÍTÉSHEZ

A kifosztás esetében sem mellőzhető annak vizsgálata, hogy a passzív alany személyes körülményei *korlátozták-e* a bűncselekmény felismerésében vagy elhárításában? Ennek megítélése bizonyos esetekben – mint például a fent említettekben – talán nem túl nehéz, bizonyos esetekben ugyanakkor eltérő megállapításra juthatnak a jogalkalmazók. Ilyen helyzet állt elő abban az ügyben is, amely a korlátozottsági körülményt a kifosztás kapcsán értelmezte. Az elsőfokú bíróság^[6] által megállapított tényállás szerint a vádlott a vádbeli napon 09.00 óra körül a sértett lakásához ment. A vádlott és a sértett egy éve ismerték egymást, a vádlott többször kért kölcsön különböző összegeket a sértettől. A vádlott a sértett figyelmetlenségét kihasználva a lakás szobájában a dohányzóasztalon lévő, a sértett tulajdonát képező – 1.500 forint értékű – fekete bőr pénztárcát, a sértett személyi igazolványával, lakcímkártyájával, adó- és tb kártyájával, bankkártyájával, valamint 8.000 forint készpénzzel együtt jogtalanul eltulajdonította. A fentieket követően a vádlott a sértett bankkártyájával összesen 165.000 forintot vett fel jogtalanul. A sértett nevére kiállított lakcímkártyát az utcán ismeretlen személy megtalálta, így azt a sértett részére visszaszolgáltatták, míg a sértett egyéb közokiratai nem kerültek elő. Az elsőfokú bíróság rögzítette, hogy a sértett 78 éves, mozgásszervi megbetegedésben szenved, hosszabb utat nem tud megtenni. Erre tekintettel a sértett a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személynek minősül. Minderre figyelemmel az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a sértett nemcsak koránál, de egészségi állapotánál fogva is a Btk. szerint körülírt bűncselekmény elhárí-

[5] Nem mindig uralkodott hazánkban ez a szemlélet, ugyanis korábban a lopás minősített esete volt, ha a lopást „másnak a bűncselekmény elhárítására képtelen állapotát kihasználva” követték el, ami jogalkalmazási disszonanciához vezetett. (Kereszty, 2008, 462.)

[6] Veszprémi Járásbíróság 1.B.583/2016/20.

tására idős koránál és fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személynek minősül, ezért a vádlottat bűnösnek mondta ki – a lakásban elkövetett cselekmény vonatkozásában – a Btk. 366. §. (1) bekezdés c) pontja szerinti kifosztás büntetében. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a bíróság részleteiben nem tért ki arra, hogy milyen szempontok alapján minősítette személyi körülményei alapján – a *kifosztás vonatkozásában* – korlátozott személynek a passzív alanyt.

A másodfokú bíróság^[7] az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta, s a cselekményt lopás vétségének (Btk. 370.§ (2) bekezdés be) pontja) minősítette, mert álláspontja szerint tévedett az elsőfokú bíróság a cselekmény jogi minősítése során, amikor a sértett sérelmére elkövetett cselekményt a Btk. 366.§ (1) bekezdés c) pontjába ütköző kifosztás büntetéként minősítette. Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a sértett 78 éves, mozgásszervi megbetegedésben szenved, hosszabb utat nem tud megtenni, erre figyelemmel a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személynek minősül. Tény, hogy a sértett idős és mozgásszervi betegségben szenved, azonban ezen állapotának *nincs köze* a bűncselekmény elkövetéséhez, a *figyelmetlensége* adott lehetőséget a vádlott számára arra, hogy jogtalanul eltulajdonítsa az asztalon hagyott pénztárcát, ugyanis olyan helyen hagyta a pénztárcát, hogy azt a vádlott elvihette, és ezzel a cselekménnyel a vádlott megvalósította a Btk. 370.§ (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés be) pontja szerint minősülő lopás vétségét.

A harmadfokú bíróság^[8] megállapította, hogy az eljáró bíróságok a vádlott bűnösségére helyesen következtettek, a bűncselekmények minősítését érintően pedig az ítélet tábla a törvényszék álláspontját osztotta, a másodfokú ítélet e körben kifejtett maradéktalanul helyes jogi indoklására tekintettel. Határozatában rögzítette, hogy a másodfokú bíróság az irányadó tényállás alapján helyesen következtetett arra, hogy a sértett sérelmére a vádlott a lopás vétségét – és nem a kifosztás büntetettét – valósította meg, hiszen a pénztárca elvételekor a sértett figyelmetlenségét használta ki és nem azt a körülményt, hogy a sértett idős és mozgásszervi megbetegedésben szenved, ezen állapotánál fogva pedig a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására korlátozottan képes.

A fentiekben vázolt eltérő jogalkalmazói értékelések nagyon fontos értelmezési pontra mutattak rá a korlátozottsági tényezőt illetően, amely nem csupán a kifosztás kapcsán fontos, ugyanakkor talán e körben jelenthet különös vizsgálódási kényszert a jogalkalmazók számára. A kifosztás kapcsán is azt kell mérlegelni, hogy a passzív alany konkrét állapota kihatással volt-e arra, hogy az a felismerésében vagy elhárításában korlátozza. Talán itt kristályosodik ki igazán a Kúria iránymutatása,^[9] amely a *támadás jellegére* különös hangsúlyt helyezve teszi kötelezővé a bíróságok számára a korlátozottsági körülmény vizsgálatát.

[7] Veszprémi Törvényszék Bf.877/2016/4.

[8] Győri Ítélet tábla Bhar.25/2017/13.

[9] 3/2013. számú BJE határozat II. 11. pont.

Fontos kiemelni ugyanakkor, hogy az említett jogegységi határozat az élet és testi épség büntetőjogi védelme kapcsán értelmezi a vizsgált esetet, azonban az ott említett vizsgálandó körülmények valamennyi olyan tényállás kapcsán irányadónak tekintendők, amelyben a korlátozottsági körülmény említésre kerül.

A fent említett ügyben a másod- és a harmadfokú bíróság tehát egyetértett abban, hogy nem az idős kor és nem a mozgásszervi megbetegedés *okozta* a passzív alany figyelmetlenségét, ezért nem minősül a vádlott cselekménye kifosztásnak. Feltétlenül helyesen jártak el a felsőbbbíróságok, hogy vizsgálták annak kérdését, hogy a passzív alany személyes körülményei kihatással voltak-e a törvényben nevesített képességeire az elkövetéskor. Nem utaltak azonban arra a bíróságok, hogy pontosan melyik képesség (felismerési vagy elhárítási) vonatkozásában nem tekintették korlátozottnak a passzív alanyt, az indokolás alapján – mivel a figyelmetlenség volt az érvelés központi eleme – a felismerési képességre gondolhatunk. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az idős kora, illetőleg a *vélhetően* ebből eredő mozgásszervi betegség az elhárítási képességet érinthette (volna), ha felismerte volna a sérelmére elkövetett bűncselekményt. Ismét szükségesnek tűnik hangsúlyozni azt is – az indokolások nyomán –, hogy *a betegség önmagában* nem ad alapot a korlátozottsági körülmény megállapítására, csak abban az esetben, ha az az idős korból következik, illetve amennyiben a betegségként definiált állapot egyben fogyatékoságnak is tekinthető.

A fent említett ügyszöveghez lényegileg hasonló ügyben hozott döntést egy másik bíróság is.^[10] A történeti tényállás szerint a II. rendű terhelt dr. Zs. Gy. 83 éves sértettet az utcán leszólította, és azért, hogy a sértett bizalmát elnyerje, neki valószínűleg azt állította, hogy ő és az I. rendű terhelt a megmaradt kiállítási tárgyakat nyugdíjasnak kívánják ajándékozni. Miután az I. rendű terhelt látta, hogy a sértett időskorú, neki azt is előadta, hogy Törökországban van egy szállodája, megismételte, hogy a nála levő kiállítási tárgyakat neki adná, s mivel a nagyszülei magyarok, ha a sértett Törökországban járna, megvendégeli a szállodájában. Végül az I. rendű terhelt felajánlotta, hogy a sértettet hazaszállítja a lakására. Amíg az I. rendű terhelt a nappaliban a sértettek figyelmét lekötötte, addig a II. rendű terhelt jogtalanul eltulajdonította a sértettek asztalfiókban tartott 90.000 forint készpénzét. Az elsőfokú bíróság a Btk. 366. § (1) bekezdés c) pontja alapján 2 rendbeli társtettesként elkövetett kifosztás bűntettének minősítette a vádlottak cselekményét, figyelemmel arra, hogy a sértettek idős koruknál fogva a bűncselekmény felismerésére képtelenek voltak. Az elsőfokú bíróság tehát felismerésre képtelennek tekintette a sértetteket, s ebből is kiindulva úgy tűnik, hogy a jövőre nézve prognosztizálható a bírói gyakorlat olyan iránya, amely a felismerésre *korlátozottan képes* személyek kategóriájába sorolja be azon személyeket is, akik a *felismerésre képtelenek*. Nem felejtkezhetünk el azonban arról, hogy ezen irányba mozdulni tűnő gyakorlat a bűncselekmény *elhárítására korlátozottan*

[10] Debreceni Járásbíróság 12.Fk.885/2016/33.

képes személyek esetében csupán abban az esetben lehetne elvileg alkalmazható, ha olyan tényállások esetében érvényesül, amelyeknél a jogalkotó nem szabályozza egyidejűleg a *védekezésre képtelen személy* sérelmére történő elkövetést. Ebben az esetben viszont a gyakorlat – a korábban már említettek szerint – nem teszi értékelhetővé a passzív alany korlátozott állapotát, hiszen olyan helyzetben van, ahol nincs relevanciája az állapotának. Ebből kiindulva úgy tűnik, míg a *felismerésre képtelenség* és a kor, fogyatékoság miatt felismerésre vonatkozó *korlátozott képesség* közé egyenlőségjelet fog tenni a gyakorlat, addig ez az elhárítási képesség korlátozottsága, illetőleg a védekezésre képtelenség párhuzamában nem fog megtörténni.

A másodfokú bíróság indokai tekintetében egyetértett az elsőfokú döntéssel, azzal, hogy módosította a sértettek képességre vonatkozó értékelést, s akként fogalmazott, hogy az idős sértettek épp előrehaladott koruknál fogva voltak korlátozottak a bűncselekmény felismerésében. Megállapította, hogy a sértetteket előrehaladott koruk korlátozta abban, hogy „a helyzetet átlássák, s a terheltek által teremtett helyzet valójában a figyelmük elterelését szolgálja”, illetve „a terheltek a bűncselekmény megvalósításakor épp a sértettek idős korából fakadó figyelmetlenségét, óvatlanságát használták ki, azt, hogy a félelemérzetük nem működik”.^[11]

A felülvizsgálati eljárásban a Kúria az alsóbíróságok jogi indokaival egyetértett, erre tekintettel a határozatokat hatályában fenntartotta.^[12]

A két áttekintett ügy történeti tényállásában első pillantásra nem fedezhet fel túl nagy különbséget a gyanútlan olvasó, s vizsgálódásunk szempontjából talán nincs is túl nagy különbség. Kénytelenek vagyunk azonban alaposabban megfontolni a kérdést, hiszen különbözőség nélkül esetleg arra a megállapításra kényszerülnénk jutni, hogy eltérő bírói gyakorlattal van dolgunk, s valamely fórum (esetleg fórumok) téves jogi megállapításokat tettek. A két ügyben egy érdeminek tűnő különbségre feltétlenül rá kell mutatnunk, ez pedig a dologelvételhez vezető út. Az előbbi ügyben a határozatok nem tartalmaznak utalást arra nézve, hogy az elkövető kifejezetten haszonszerzési céllal érkezett-e az egyébként általa ismert személy lakására, márpedig ha ilyen deklarációval nem találkozunk, akkor vélhetően az eljárás során erre nem merült fel adat, illetve bizonyíték, s ezért talán nem tűnik helytelennek az a kijelentés, hogy az elkövetőnek ilyen célzata – eredetileg – nem volt megállapítható. Azaz a pénztárca elvétele egy váratlan sugallatra történt, mintegy felismerve, s kihasználva a kínálkozó alkalmat, mellőzve bármiféle megtévesztő manővert. Ezzel szemben a második esetben *kifejezetten megtévesztő magatartással* hitették el az elkövetők a sértettel állításait. E magatartásnak volt a következménye az, hogy a sértettek lakásukba bejutottak, ahol a *figyelemelterelés hatására* alakult ki az a helyzet, amely során a II. rendű terhelt az asztalfiókban tartott készpénzt eltulajdonította. A határozatokban rögzített történeti tényállásokból következően tehát úgy tűnik, hogy abban különbözik

[11] Debreceni Törvényszék I.Fkf.661/2016/6. 3. old.

[12] Kúria Bfv. I. 860/2017.

a két eset, hogy a másodikban a dologelvételt megelőzi a megtévesztő magatartás kifejtése. Ebből kiindulva első pillantásra csalásnak is minősülhetne az eset, azonban az illetén minősítés dogmatikailag helytelen lenne, mivel nem a sértett vagyoni rendelkezésének következtében került az elkövetőkhöz a készpénz, amely viszont a csalás immanens feltétele.

A fentiek alapján tehát aszerint tehetünk különbséget a lopási és kifosztási – fentiekhez hasonló – magatartások között, hogy volt-e olyan megelőző megtévesztő, illetve figyelemelterelő magatartása az elkövetőnek, amely megkönnyítette, pontosabban *lehetővé tette* az észrevétlen dologelvételt, s mindez a sértett felismerési képességének korlátozottságára, vagy akár – mint a második ügy indokolásából is láthattuk – kizártságára vezethető vissza. A két ügyben tehát úgy tűnik, hogy ez az egyedüli, az eltérő minősítést megalapozó, azonban a jövőre nézve *nem feltétlenül biztos* különbség. A bizonytalanságnak pedig pszichológiai okai vannak, ugyanis a figyelemelterelés, illetőleg a lakásba történő beengedés elsősorban nem a koron vagy állapoton múlik, hanem *az emberek iránti bizalom hiányán, illetőleg annak megléte esetén annak fokán*. Talán nem ismeretlen példa, hogy nagyon sok idős személy esetében fel sem merült volna annak lehetősége, hogy sor kerüljön a bűncselekmény elkövetésére, mert nem hitte volna el az elkövetők állításait, s lakásába sem engedte volna be őket. S ez ellenkező irányba is igaz: talán nem alaptalan az az állítás, hogy a bűncselekmény elkövetésére – talán más tartalmú megtévesztéssel – sok fiatal(abb) személy esetében is sor kerülhetett volna. Természetesen nem vitatható az a tény, hogy az időskor, illetőleg a fogyatékoság (is) befolyásolhatja a bizalmat, s annak fokát, azaz hiszékenyebbé, figyelmetlenebbé válhat a potenciális sértett. Annak eldöntése, hogy a potenciális sértett *személyisége* vezetett a bűncselekményhez, vagy pedig *kora, állapota* tette lehetővé azt, gondos és körültekintő mérlegelés következményeként kerülhet – esetleg – megállapításra.

Talán nem tűnik feleslegesnek egy kis figyelmet szentelnünk az első ügy indokolásában említett *figyelmetlenség* kérdésére. Úgy vélem, e kifejezés kifosztás kapcsán történő értelmezésével óvatosan kell bánni. Megítélésem szerint a figyelmetlenség vonatkozásában hasonlóknak tűnik a helyzet, mint a fent említett bizalom kapcsán. Ha a figyelmet akként értelmezzük, hogy állandóan az elvétellel célzott dologra kell összpontosítanunk, akkor tévúton járunk; egyfelől azért, mert ez fogalmilag kizárt, másfelől ezért, mert ez nem lehet mérvadó a kifosztás kapcsán (sem). Természetes emberi magatartás, hogy nem fókuszálunk állandóan vagyontárgyainkra, ez hol erőteljesebb, hol gyengébb figyelemmel párosul. A kifosztás és a figyelmetlenség kapcsolatában az lehet irányadó, hogy a sértett milyen személyiség: szétszórt, figyelmetlen, vagy dolgaira jobban odafigyelő, körültekintőbb személy. Talán ennek felmérése adhat kiindulási alapot számunkra. A későbbiek során – amennyiben felmerül az időskor, fogyatékoság kérdése – annak vizsgálata fontos, hogy ezen személyi körülmények érintették-e és ha igen, mennyiben a sértettet? Hisz ha korábban – már amennyiben ezt bizonyítani lehet – figyelmes ember volt a sértett, s ez a korának, állapotának változásával szintén változott,

s elérte a felismerési képesség korlátozottságát, akkor nem tűnik helytelennek a korlátozottsági körülményre alapozni a döntést, s ekként megállapítani a kifosztást. Ha korábban is figyelmetlen, szétszórt, dekoncentrált típusú személy volt a sértett, akkor azzal az állapottal kellene – ha egyáltalán ilyen reálisan felmerülhet – az elkövetés kori állapotot összevetni. Ilyen kérdésekben talán szakértői állásfoglalás sem felesleges. A korábbi állapotra vonatkozóan pedig alapot adhat magának a sértettnek, a hozzátartozóknak, az ismerősöknek a nyilatkozata.

A fentiek alapján talán nem helytelen akként vélekednünk, hogy a kifosztás – az említett ügyek szerinti koreográfiája – nem a figyelmetlenségen alapul, hanem azon, hogy volt-e olyan elkövetői *előcselekmény*, amely közrehatott a bűncselekmény elkövetésében, konkrétan lehetővé téve azt, s ehhez kapcsolódóan felmerül-e a sértett törvény szerinti korlátozottsága?

II. A DOLOGELVÉTEL

Mivel a kifosztás elkövetési magatartása – szintúgy a lopásé – az elvétel, ezért ennek relációjában, kapcsolódva az előbbiekben említett esetekhez, szükséges értelmezni „a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személytől elvesz” fordulatot. Vajon a kifosztás korlátozódhat-e esetleg a zsebtolvajlás útján elkövetett lopáshoz hasonló magatartásra, vagy esetleg a személytől történő elvételt tágan értelmezi a jogalkalmazó? Ennek értelmezése talán magától értetődőnek tűnik a tudomány s a gyakorlat számára is, ugyanakkor nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a büntetőjogban többször fordul elő – mint arra már korábban is próbáltam egy-egy momentum vonatkozásában rávilágítani –, hogy egy tényállás kapcsán bizonyos értelmezés elfogadott, míg ugyanaz más tényállásnál más tartalommal bír.^[13] Nem hátrány ugyanakkor, ahogy erre is számos példát találunk, ha a jogalkotó vagy a jogalkalmazó törekszik koherens értelmezésre, elősegítve az egységes jogalkalmazást.

Ez a kifosztás kapcsán azért sem mellékes probléma, mert a kifosztás sajátosága, hogy a passzív alany, a sértett valamiféle személyes állapota alapozza meg a bűncselekmény megállapítását. Erre figyelemmel tehát nem tűnik okszerűtlennek a felvetés, hogy mit is jelent ebben a vonatkozásban a személytől történő elvétel? A lopás esetében ugyanis a sértettre nem tekint a törvény, míg a kifosztásnál exponált szerepe van. Így ami elvételnek, s ekként tényállásszerűnek minősül a lopásnál – például az épület előtt hagyott, lezárt kerékpár elvétele –, az nem tekinthető elvételnek a kifosztás esetében, hiszen érdekes álláspontnak tűnne egy fogyatékkal élő személy kerékpárjának említett körülmények között történő elvételét kifosztásnak minősíteni, még abban az esetben is, ha a sértett egyébként

[13] Szomora Zsolt a védekezésre képtelenség kapcsán felveti, hogy bírhat-e ugyanolyan jelentéstartalommal a kategória az eltérő jellemzőkkel bíró bűncselekmények esetében? (Szomora, 2011, 510.) Álláspontját érvényesnek tartom a jelen tanulmányban vizsgált esetkörök vonatkozásában is.

megfelel a törvényben írt korlátozottsági követelménynek.

Kiindulópontként vizsgáljuk meg a Kúria egyik eseti döntését!^[14] A bíróság jogerős ítéletében megállapított tényállás szerint a terhelt a vádbeli napon kb. hajnali 3 óráig együtt italozott H. E. K.-val és P. I.-vel, előbbi személy lakásán. Ekkor H. E. K. és P. I. a lakás hálósobájába mentek aludni, míg a terhelt a hálósobával szomszédos helyiségben maradt. A terhelt reggel 5 óra 45 perckor távozott a lakásból, és annak tudatában, hogy vendéglátói alszanak, onnan különböző tárgyakat vitt magával. Az okozott kár lefoglalással és a sértetteknek való kiadással részben megtérült. Az elsőfokú bíróság – jogerősen és egyebek mellett – két rendbeli kifosztásban mondta ki bűnösnek az elkövetőt. Az ügyészi felülvizsgálati indítvány a minősítést tévesnek tartotta, s kifejtette, hogy a kifosztás esetében – a lopással ellentétben – az elvételnek közvetlenül a sértettől, illetve annak testi közelségéből kell történnie. Ennek kapcsán utalt arra is, hogy az irányadó tényállásból az tűnik ki, hogy a terhelt nem a hálósobából – ahol a sértettek aludtak – vitte el az idegen dolgokat, hanem a szomszédos szobából, így azok semmiképpen nem lehettek a sértettek közvetlen testi közelségében. Ezért a sértettek alvó állapotának tudata ugyan megkönnyíthette az elkövetést, de az elvétel nem annak kihasználásával történt. A sértettek – amennyiben ugyanúgy a másik szobában tartózkodnak, de ébren vannak – ugyancsak nem észlelték volna azt, és így nem is tudták volna megakadályozni a lopást. A Kúria osztotta az ügyészség álláspontját. Érvelése szerint, ha az elvétel kivitelezése szempontjából a sértett védekezésre képtelen (alvó) tulajdonsága közömbös – mert az elvétel nem a testi őrizetéből történik, s így egyformán hajtható végre egyébként védekezésre képes és képtelen sértettel szemben –, úgy a sértett védekezésre képtelensége az eltérő, súlyosabb minősítést sem alapozza meg. Ellenkező álláspont oda vezetne, hogy minden esetben, amikor a tulajdonos (birtokos) nincs jelen a lopás helyszínén, vizsgálni kellene, hogy annak időpontjában mit csinált, védekezésre képes vagy képtelen állapotban volt-e, noha ez a cselekmény elkövetése, elkövetetősége, társadalomra veszélyessége és az elkövető büntetőjogi felelősségének mértéke szempontjából ilyen esetben közömbös. Jelen esetben az irányadó ítéleti tényállás nem tartalmazza, hogy a terhelt a lakásból való távozását megelőzően bement volna a hálósobába, ahol a sértettek aludtak. Ezért objektíve kizárt, hogy bármelyik, általa eltulajdonított idegen dolgot a sértettek közvetlen testi őrizetéből, azaz a viselt ruházatukból, maguknál tartott táskáikból, csomagjaikból, vagy akár közvetlen testi közelségükből vette volna el. E vagyontárgyak elvétele tehát ugyanolyan módon lehetséges lett volna akkor is, ha a sértettek ébren (azaz védekezésre képes állapotban) tartózkodtak volna a másik szobában. Következésképp a cselekmény végrehajtása szempontjából az aktuális állapotuk közömbös volt, arra nem a védekezésre képtelen állapot felhasználásával került sor.

[14] BH 2016.166.

Egy nem sokkal később született döntésében a Kúria értelmezése más irányba mozdult el.^[15] A felülvizsgálati indítvánnyal érintett irányadó tényállás szerint a terhelt az eljárás során ismeretlenül maradt két társával együtt a vádbeli napon 14:30 és 15:15 között megjelent a 79 éves, lakásából két éve ki nem mozduló, napjainak nagyobb részét az ágyban fekvéssel töltő, napi rendszerességű gondozásra szoruló, önálló életvitelre képtelen R. J.-né sértett lakásánál, majd az időskorú sértettel a választások eredményét szóba hozva beszélgetést kezdeményeztek, illetve magukat a vízművek alkalmazottjának kiadva bebocsátást kértek. Ezt követően a sértett beengedte őket a lakásba, ahol az egyik ismeretlen elkövető a sértett szobájából pontosan meg nem állapítható értékű ékszereket (2 db köves arany fülbevalót, arany karkötőt, arany pecsétgyűrűt, köves aranygyűrűt, és egy ólomkristály tálát), valamint 260 000 forintot tulajdonított el. Ezen idő alatt – társuk cselekményének zavartalan végrehajtását biztosítva – a terhelt és a másik ismeretlenül maradt személy a sértettet a konyhában szóval tartotta. A sértett unokája időközben hazatért, így megszakította a terhelt és társai cselekményét, akik az addig összegyűjtött értékekkel együtt sietősen távoztak. R. J.-né sértett unokája az elkövetők után futott, majd a helyszínről menekülve távozni szándékozó személyek közül a terheltet a 2. emeleten feltartóztatta, és egy sarokba beszorította, majd a rendőrség kiérkezéséig őt a helyszínen visszatartotta. A terhelt két társának a helyszínről sikerült elmenekülnie.

Az elsőfokú bíróság a terheltet bűnösnek mondta ki a Btk. 366. § (1) bekezdés c) pontja alapján büntetendő és a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő kifosztás bűntettében, mint bűnsegédet.^[16] A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta.^[17]

A Kúria az első- és másodfokú bíróság döntését hatályában fenntartotta, egyetértve a cselekmény megítélésére vonatkozó, határozatokban rögzített bírósági álláspontokkal. E körben a legfőbb bírói fórum deklarálta, hogy a kifosztás harmadik alapesete körében újként került a törvénybe a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy mint speciális passzív alany. E tényállási elemnek az a jelentés adható, hogy a passzív alany az itt körülírt helyzeténél fogva csak korlátozottan képes a dolog elvételének felismerésére vagy elhárítására. Az irányadó tényállásban rögzítettek alapján helyesen állapította meg az elsőfokú bíróság a másodfokú bíróság egyetértésével, hogy az ügy sértettje egy idős, 79 éves asszony, aki két éve nem hagyta el a lakását, aki a laikus számára is felismerhetően mentális zavarokkal terhelt, önálló életvitelre nem képes, napi szinten gondozásra szoruló személy, aki egészségügyi állapotánál fogva a bűncselekmény elhárítására korlátozottan képes állapotban volt. Helyesen foglaltak állást az eljáró bíróságok abban is, hogy ennek a kérdésnek az eldöntése nem szakértői kérdés, hanem miután büntetőjogi

[15] Kúria Bfv.II.879/2017/7.

[16] Budai Központi Kerületi Bíróság 9.B.XI.614/2015/22.

[17] Fővárosi Törvényszék 21.Bf.10210/2016/10.

fogalomról van szó, teljes mértékben bírói mérlegelés tárgya, a lefolytatott bizonyítási eljárás során felmerült körülmények mérlegelése alapján kell állást foglalni ezen elkövetői magatartás fennforgásáról. A Kúria szerint – egyetértve a Legfőbb Ügyészség álláspontjával – a körülményekből egyértelműen megállapítható, hogy a terhelt és társai észlelték az adott sértetti állapotot, tudattartalmuk ezt átfogta, cselekményüket ennek ismeretében hajtották végre. Ezt támasztja alá, hogy amikor a sértett ép tudatú unokája a lakásban megjelent, a lebukás veszélyétől tartva sietősen távoztak a lakásból az addig összegyűjtött tárgyakkal. A Kúria megállapította azt is, hogy miután a sértett – az eljáró bíróságok megállapítása szerint – koránál, egészségügyi állapotnál fogva a bűncselekmény elhárítására korlátozottan képes állapotban volt, ebből fakadóan nem volt abban a helyzetben, hogy dolgainak elvétele megakadályozza, e körülmény az elkövetői cselekményt a lopás bűncselekményéből kiemeli. Ezért nem találta alaposnak a Kúria a terhelt védőjének okfejtését a cselekmény lopásként való minősülése tekintetében. A cselekmény kifosztásként minősülésének alapvető feltétele ugyanis a sértett állapotának felismerése, kihasználása. Az, hogy az elvételt képező tárgy, illetve tárgyak nem a sértett testi őrizetéből, vagy közvetlen közeléből kerülnek eltulajdonításra, nem eredményezi, nem eredményezheti a törvényi tényállás értelmezése alapján a cselekmény enyhébb minősülését. A döntő az, hogy a bűncselekmény megvalósítását a sértett állapota teszi-e lehetővé, vagy legalábbis jelentős mértékben megkönnyíti-e.

A két kúriai döntés az elvétel körülményeit illetően tehát – úgy tűnik – ellentmond egymásnak, hiszen másként értelmezi az elvétel körülményeit egyik, s másik esetben. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a két eset között az mindenképpen különbség, hogy előbbi esetben az alvó (védekezésre képtelen) állapot, míg utóbbiban a passzív alany személyében rejlő egyéb okok mentén alakította ki álláspontját a legfőbb bírói fórum.

A Kúria fenti okfejtésével ugyanakkor kissé ambivalens érzést kelthet az érdeklődő olvasóban. Egyfelől egyértelműnek tűnik az érvelésből, hogy a kifosztás eme fordulata esetében *másként* értelmezendő az *elvétel* fogalma, mint a lopásnál, hiszen az esetben csupán annyi feltétele van elkövetési magatartásnak, hogy az *mástól* történjék. A lopás alapesete vonatkozásában tehát nincs jelentősége annak, hogy milyen térbeli viszony van a dolog birtokosa és a dolog között. A lopás akkor is megállapítható, ha a tulajdonostól, birtokostól távol lévő dolgot veszi el a lopást keretein belül az elkövető, persze csak akkor, ha az birtoklásnak – másnál lévségnek – tekinthető. A kúriai érvelés alapján a kifosztás jelen fordulata esetében viszont a „mástól való elvétel” helyett a „passzív alany állapota által lehetővé váló elvétel” dominál. Újabb probléma, s ez részben már felmerült a kifosztás kapcsán korábban röviden áttekintett esetek vonatkozásában is.

A törvény szerint a kifosztás ezen fordulatához a törvényben meghatározott személyes kvalifikáltsággal rendelkező személytől kell elvenni a dolgot. Ez a tény – merthogy normaszöveg szintjére emelt kritériumról van szó – nem negligálható azzal a megközelítéssel, hogy nem tekintendő követelménynek az, hogy „a sértett testi őrizetéből, vagy közvetlen közeléből” kerüljön sor a dologelvétele. A döntés

ezen indokon (is) nyugvó megalapozását csupán abban az esetben fogadhatjuk el, ha ezzel nem szakadunk el a törvényszövegben meghatározott „személytől” történő elvételtől. Megjegyzendőnek tűnik ugyanakkor, hogy – talán – tipikusan akkor tud hozzájárulni a passzív alany állapota az elvételhez, ha a dolog közelében van. Távol lévő, bár birtokoltnak minősülő dolog esetében – szemben a lopással – talán nehezen képzelhető el a passzív alanyi személyes minőség közrehatása az elvétel során. Azt sem szabad elfelejtenünk ugyanakkor, hogy az eddigi bírói gyakorlat is akként fogta fel a kifosztást, hogy az a passzív alany környezetéből történő elvételt jelent. Talán nem lenne helytelen megközelítés akként pontosítani a kúriai érvelést, hogy dolognak a sértettnél kell lenni, de nem abban az értelemben, amely például a zsebtolvajlás kapcsán kialakult a bírói gyakorlatban.

Talán nem tűnik teljesen alaptalan megállapításnak, hogy a Kúria utóbbi, illetőleg korábban említett döntéséből^[18] a bírói gyakorlatnak olyan irányú változása prognosztizálható, hogy az idős kor, fogyatékoság korlátozó tényezőkénti fennállására alapított kifosztás átveszi a helyét a korábban *trükkös lopás* néven ismertté vált cselekményeknek. Pontosabban a trükkös lopásnak minősülő cselekmények közül azok minősülnek a kúriai érvelés alapján majd kifosztásnak, ahol a személyes körülmények játszanak közre az elkövetésben. Feltétlenül utalnunk kell ugyanakkor arra, hogy – értve és elfogadva az indokolt esetekben szükséges fokozott büntetőjogi védelem biztosításának igényét és jelentőségét – a Kúria ezidáig nem adott világos iránymutatást az időskori, fogyatékosági tényező kifosztás kapcsán történő értelmezéséhez.

Összegezve tehát a fentieket: a lopás tényállásában szerepel a „mástól” történő elvétel, ezzel parallel módon a kifosztás tényállásában szerepel a „személytől” történő elvétel. Ezidáig a bírói gyakorlat a lopás esetében akkor tekintette a tényállásszerűnek a „mástól” való elvételt, ha az a polgári jog felfogása szerinti eredeti birtokállapot megszüntetésével és új létrehozásával történt. Ezzel szemben a kifosztásnál ahhoz hasonló birtokhelyzetet követelt meg a gyakorlat – a normaszövegre hivatkozással –, mint amelyet megkövetelt a lopás *zsebtolvajlással* történő elkövetése esetében (közvetlen testi őrizetből történő elvétel). A Kúria újabb értelmezése szerint – amennyiben ez a gyakorlat állandósul – a korlátozottsági tényező relációjában bizonyosan az szükséges, hogy *a passzív alany állapota tegye lehetővé* az elkövetést. Mellékesnek tűnik ugyanakkor, vagy legalábbis ezidáig nem kaptunk erre egyértelmű és megnyugtató kúriai választ, a passzív alany és a dolog fizikai elhelyezkedése, vagyis nem szükséges már a közvetlen testi őrizetben, vagy közvetlen közelben lévőség. Ha a kifosztást egy *büntetőjogi burok megsértéseként* fogjuk fel, akkor az újabb kúriai irány szerint viszont nincs meghatározva, hogy ez a burok meddig tart. A döntések ugyanis csupán az deklarálták, hogy nem kell a dolognak a passzív alany közelében lenni, viszont a passzív alany állapota tegye lehetővé az elvételt. Abban az esetben viszont, ha a kifosztás többi fordú-

[18] Kúria Bfv. I. 860/2017.

lata vonatkozásában megtartandó a korábbi, közvetlen testi közelségből történő elvételt akceptáló felfogás, akkor az új irány predesztinálja a kifosztással kapcsolatos gyakorlatot a tekintetben is, hogy egy tényálláson belül *eltérő értelmezéssel* bír ugyanazon elkövetési magatartás. Talán nem kívánatos büntetőjogunk ilyen irányú változása...

IRODALOM

- Kereszty Béla (2008): Az ún. fosztogató jellegű bűncselekmények – de lege ferenda. *Magyar Jog*, 7. szám, 461–470.
- Kónya István (2010): A Btk. változásai avagy a Btk. elmúlt évtizede. *Magyar Jog*, 9. szám, 513–521.
- Madai Sándor (2018): Az idősek és fogyatékkal élők fokozott büntetőjogi védelme a gyakorlatban. *Magyar Jog*, 10. szám, 585–591.
- Madai Sándor (2019): Az idősek és a fogyatékkal élők fokozott büntetőjogi védelmének jogpolitikai hátteréről. *Jogtudományi Közlöny*, 1. szám, 17–24.
- Szomora Zsolt (2011): Mit is jelent a védekezésre képtelenség? Bolyongások a Btk.-ban és töprengések egy evidenciának tartott fogalom kapcsán. In: Gál István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*, PTE ÁJK, Pécs, 509–521.
- Viszokay László (1983): A rablás, a kifosztás és a zsarolás szabályozása a Btk.-ban. *Magyar Jog*, 8. szám, 733–739.

FELHASZNÁLT BÍRÓSÁGI DÖNTÉSEK

- 3/2013. számú BJE határozat
- BH 2016.166.
- Budai Központi Kerületi Bíróság 9.B.XI.614/2015/22.
- Debreceni Járásbíróság 12.Fk.885/2016/33.
- Debreceni Törvényszék 1.Fkf.661/2016/6. 3. old.
- Fővárosi Törvényszék 21.Bf.10210/2016/10.
- Győri Ítéltábla Bhar.25/2017/13.
- Kúria Bfv. I. 860/2017.
- Kúria Bfv.II.879/2017/7.
- Veszprémi Járásbíróság 1.B.583/2016/20.
- Veszprémi Törvényszék Bf.877/2016/4.